

DVNZ «Kyivskiy natsionalnyi ekonomichnyi un–t im. V. Hetmana». – K.: KNEU, 2008. – 230 s.

2. Kolot A.M. Sotsialno–trudova sfera: stan vidnosyn, novi vyklyky, tendentsii rozvytku: monohrafiia / A.M. Kolot; DVNZ «Kyiv. nats. ekon. un–t im. V. Hetmana». – K.: KNEU, 2010. – 252 s.

3. Shulha V.I. Otsinka stanu sotsialno–trudovykh vidnosyn na silskohospodarskykh pidpriemstvakh: monohrafiia / V.I. Shulha; Skhidnoievropeysky un–t ekonomiky i menedzhmentu. – Cherkasy: Vyd–vo PP Chabanenko Yu.A., 2009. – 172 s.

4. Rudenko O.M. Mekhanizm transformatsii sotsialno–trudovykh vidnosyn v umovakh innovatsiinoi ekonomiky / O.M. Rudenko // Visnyk Odeskoho natsionalnogo universytetu. Seriya: Ekonomika. – 2017. – T. 22, Vyp. 1. – S. 117–121.

5. Rudenko O.M. Transformatsiia sotsialno–trudovykh vidnosyn v konteksti suspilnoho rozvytku: teoretyko–metodolohichni aspekt / O.M. Rudenko // Innovatsiina ekonomika. – 2015. – # 2. – S. 160–164.

6. Zghalat–Lozynska L.O. Napriamy podolannia kryzy systemy sotsialno–trudovykh vidnosyn v Ukraini / L.O. Zghalat–Lozynska // Ekonomika ta pravo. – 2017. – # 1. – S. 87–91.

7. Zhadan O.V. Sotsialno–trudovi vidnosyny yak ob'iekt derzhavnoho rehuliuвання / O.V. Zhadan // Ekonomika ta derzhava. – 2014. – # 5. – S. 112–115.

8. Prokhorovska S.A. Modernizatsiia sotsialno–trudovykh vidnosyn u konteksti rozvytku trudovoho potentsialu / S.A. Prokhorovska // Rehionalni aspekty

rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy. – 2011. – Vyp. 16. – S. 114–118.

9. Fomina O.O. Sotsialno–trudovi vidnosyny v rynkovii systemi / O.O. Fomina, L.V. Prodanova // Torhivlia i rynek Ukrainy. – 2015. – Vyp. 38. – S. 21–30.

10. Strehova S.V. Vzaimozviazok ta vzaiemozalezhnist elementiv sotsialno–trudovykh vidnosyn v systemi upravlinnia personalom / S.V. Strehova // Visnyk Kamianets–Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohienka. Ekonomichni nauky. – 2010. – Vyp. 3. – S. 559–562.

Дані про автора

Гужва Ігор Юрійович,

д.е.н., заступник директора Державного науково–дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки

e–mail: mfertua@gmail.com

Данные об авторе

Гужва Игорь Юрьевич,

д.э.н., заместитель директора Государственного научно–исследовательского института информатизации и моделирования экономики

e–mail: mfertua@gmail.com

Data about the author

Igor Guzhva,

Deputy Director of State Research Institute of Informatization and Economic Modeling Doctor of Sciences
e–mail: mfertua@gmail.com

УДК 331.101

DOI: 10.5281/zenodo.3336055

ШЕДЯКОВ В.Е.

Діапазон можливостей і обмеження ефективного стратегічного втручання в соціально–економічні процеси

Предмет дослідження – механізми стратегічного втручання багаторівневого суб'єктивного фактора в соціально–економічні процеси.

Метою написання **статті** є розгляд можливостей та обмежень суб'єктивних впливів на соціально–економічні процеси.

Методологія проведення роботи базується на поєднанні логічного та історичного підходів в аналізі соціально–економічних процесів як основи регулятивних впливів. Наростання значення суб'єктно–суб'єктивних відносин вимагає доповнення об'єктивно–орієнтованого аналізу для розширення і уточнення інструментарію різнорівневого соціально відповідального регулятивного впливу. Зокрема, при здійсненні стратегічного втручання в соціально–економічні процеси необхідно розрізняти процеси хвилеподібні і поступально–незворотні, загальні та специфічні. Умови, завдання, потенціал можливостей і загроз роблять неминучою подальшу трансформацію методологій і інструментаріїв суспільствознавства як ресурсу не тільки вивчення, але і конструктивного впливу на те, що відбувається. При цьому взаєморезонують соціальна інженерія та суспільне середовище змін. Атрактивність як орієн-

тація на абстрактні цінності дозволяє поєднувати навчання «про належне» і «про суще», зіставляючи між собою ідеальні і матеріальні, віртуальні і реальні світи, забезпечуючи кумулятивність вектора зміни уявлень і реальності. Ідеали громадської справедливості, свободи і рівності переломлюються крізь уявлення кожного культурно–цивілізаційного світу, сконцентровані в його базових ціннісно–смісло–вих комплексах, роль яких зростає під час форсованих межпарадигмальних змін.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативні акти, вітчизняні та зарубіжні публікації, дослідження з питань розвитку інструментарію свідомого впливу на соціально–економічні процеси.

Результати роботи: проведено аналіз підходів і можливостей у втручанні в соціально–економічні процеси на стратегічному рівні. Запропоновано шляхи підвищення його ефективності.

Висновки: підготовка та здійснення ефективного управлінського впливу має враховувати динаміку конфігурацій як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників трансформацій. Безпека і розвиток суспільства забезпечується функціонуванням контурів координації та самоврядування, якість яких зумовлює характер відповідей соціальної цілісності на внутрішні і зовнішні виклики. Для успішного ж проведення своєї чергової модернізації та ефективного використання механізмів стимулювання бажаних трансформацій, регіон повинен культивувати механізми не «зобов'язувати», «змушувати», «адмініструвати», а «заражати», «захоплювати», «зацікавлювати», «мотивувати». Причому через більшого діапазону наслідків використання сьогодні соціального партнерства, збагачення діяльності, виробничої демократії, групової організації праці, гнучкого робочого часу, корпоративної культури, проектно–матричного управління і створення на їх основі управлінських композицій в змозі дати комплексний інноваційно–синергетичний кумулятивний ефект соціетального рівня.

Ключові слова: трансформації, модернізація, зміни, управління, стратегічне втручання, програмування.

ШЕДЯКОВ В.Е.

Диапазон возможностей и ограничения эффективного стратегического вмешательства в социально–экономические процессы

Предмет исследования – механизмы стратегического вмешательства многоуровневого субъективного фактора в социально–экономические процессы.

Целью написания **статьи** является рассмотрение возможностей и ограничений субъективных воздействий на социально–экономические процессы.

Методология проведения работы базируются на сочетании логического и исторического подходов в анализе социально–экономических процессов как основы регулятивных воздействий. Нарастание значения субъектно–субъектных отношений требует дополнения объективно–ориентированного анализа для расширения и уточнения инструментария разноуровневого социально ответственного регулятивного воздействия. В частности, при осуществлении стратегического вмешательства в социально–экономические процессы необходимо различать процессы волнообразные и поступательно–необратимые, закономерности общие и специфические. Условия, задачи, потенциал возможностей и угроз делают неизбежной дальнейшую трансформацию методологий и инструментариев обществоведения как ресурса не только изучения, но и конструктивного воздействия на происходящее. При этом взаиморезонируют социальная инженерия и общественная среда перемени. Атрактивность как ориентация на абстрактные ценности позволяет совмещать учения «о должном» и «о сущем», сопоставляя идеальные и материальные, виртуальные и реальные миры, обеспечивая кумулятивность вектора изменения представлений и реальности. Идеалы общественной справедливости, свободы и равенства преломляются сквозь представления каждого культурно–цивилизационного мира, сконцентрированные в его базовых ценностно–смысловых комплексах, роль которых возрастает во время форсированных межпарадигмальных изменений.

Информационную базу исследования составляют нормативные акты, отечественные и зарубежные публикации, исследования по вопросам развития инструментария сознательного воздействия на социально–экономические процессы.

Результаты работы – проведен анализ подходов и возможностей во вмешательстве в социально–экономические процессы на стратегическом уровне. Предложены пути повышения его эффективности.

Выводы: подготовка и осуществление эффективного управленческого воздействия должен учитывать динамику конфигураций как объективных, так и субъективных факторов трансформаций. Безопасность и развитие общества обеспечивается функционированием контуров координации и самоуправления, качество которых предопределяет характер ответов социальной целостности на внутренние и внешние вызовы. Для успешного же проведения своей очередной модернизации и эффективного использования механизмов стимулирования желаемых преобразований, регион должен культивировать механизмы не «обязывать», «заставлять», «администрировать», а «заражать», «захватывать», «заинтересовывать», «мотивировать». Причем из–за большого диапазона последствий использования сегодня социального партнерства, обогащения деятельности, производственной демократии, групповой организации труда, гибкого рабочего времени, корпоративной культуры, проектно–матричного управления и создания на их основе управленческих композиций в состоянии дать комплексный инновационно–синергетический кумулятивный эффект социетального уровня.

Ключевые слова: постглобальные условия, постиндустриальные отношения, пост современные трансформации, стратегия, тактика и оперативное искусство модернизации, стратегическая культура.

SHEDYAKOV V.E.

Range of opportunities and limitations of effective strategic intervention in socio–economic processes

The subject of the research is the mechanisms of strategic intervention of a multi–level subjective factor in socio–economic processes.

The purpose of this article is to examine the possibilities and limitations of subjective influences on socio–economic processes.

The methodology of the work is based on a combination of logical and historical approaches in the analysis of socio–economic processes as the basis of regulatory impacts. The increase in the value of subject–subject relations requires the addition of an objective–oriented analysis to expand and clarify the tools of multi–level socially responsible regulative influence. In particular, in the implementation of strategic interventions in socio–economic processes, it is necessary to distinguish between the processes of undulating and progressive–irreversible, general and specific patterns. Conditions, tasks, potential opportunities and threats make inevitable the further transformation of methodologies and tools of social science as a resource not only for learning, but also for a constructive impact on what is happening. At the same time, social engineering and the social environment of change mutually resonate. The attractiveness as a focus on abstract values makes it possible to combine the teachings «on the due» and «on the existing» comparing ideal and material, virtual and real worlds, ensuring the cumulateness of the vector of change of ideas and reality. The ideals of social justice, freedom and equality are refracted through the ideas of each cultural and civilizational world, concentrated in its basic value–semantic complexes, whose role increases during forced inter–paradigmatic changes.

The information base of the research consists of normative acts, domestic and foreign publications, research on the development of tools of conscious influence on socio–economic processes.

The result of the work – analysis of approaches and opportunities in the intervention in the socio–economic processes at the strategic level. The ways of increasing its efficiency are proposed.

Conclusions: the preparation and realization of effective managerial influence should take into account the dynamics of configurations both objective and subjective factors of transformation. Security and development of society are ensured by the functioning of the coordination and self–governing circles, the quality of which determines the nature of the responses of social integrity to internal and external challenges. In order to successfully carry out its next modernization and effective use of the

mechanisms for stimulating the desired transformations, the region must cultivate mechanisms not to «bind», «coerce», «administer», and «infect», «capture», «interest», «motivate» . Moreover, due to the greater range of consequences of the use of social partnership today, enrichment of activity, industrial democracy, group labour organization, flexible working hours, corporate culture, project–matrix management, and the creation of management compositions on their basis, they are able to provide a complex innovation–synergetic cumulative effect of the societal level.

Keywords: *transformations, modernization, changes, management, strategic intervention, programming.*

Постановка проблеми. Результат діяльності людства вже став порівняємо з природою. Істотно підвищується масштаб впливу суб'єктивного фактора економіки, гнучкість і мінливість соціально–економічних процесів. І колись здавалися непорушними суспільні підвалини (як і природні ландшафти) все в більшій мірі вимагають захисту. Тим самим украй важливо дотримуватися певної стратегії втручання не тільки в природні, але і в соціально–економічні процеси. Ковзаючі поєднання хаосу і порядку дарують все нові комбінації станів і діапазони можливостей розвитку України. Успішний розвиток державної стратегії, підтримання балансу стратегії, тактики і оперативки перетворень передбачає уточнення методології та ресурсних баз моделювання соціально–економічних процесів. Кардинальне ж ускладнення середовища, логіки і взаємодії потоків трансформацій визиску адекватного інструментарію аналізу, прогнозу і конструктивних дій. У цих умовах глибина і своєрідність трансформацій зумовлюють появу більш комплексних проблем, завдань і потребують нових механізмів управління. Причому зовнішні і внутрішні динаміки, тренди мікро– та макрорівні помітно впливають один на одного.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Культивування вивчення закономірностей прийняття стратегічних рішень відбувалося з глибокої давнини, – наприклад, істотні її положення викладені ще в трактаті Сунь–Цзи «Мистецтво війни», активно розробляються стратегами Візантії. Його результати були сконцентровані в працях мудреців, полководців і державних діячів давнини. Формування положень стратегії було зафіксовано в працях М. Алексєєва, П. Батова, О. Брусилова, О. Горбатова, М. Головіна, О. Єгорова, А. Жоміні, О. Ігнат'єва, О. Калєдина, К. Клаузевіца, А. Кокошина, Л. Корнілова, Г. Леєра, Д. Мілютіна, Х. Мольтке, М. Огаркова, К. Рокоссовського, О. Свечіна, А. Снесарева, Ю. Цезаря, Б. Шапошнікова, а також в роботах «Корпоративна стратегія» І. Ансо-

фа, «Концепція корпоративної стратегії» К. Ендрю, «Конкурентна стратегія» М. Портера, «Стратегія і планування» Д. Хассі, «Стратегічний менеджмент» А. Томпсона і Дж. Стріклєнда, інших фахівців з питань оптимізації прийняття правлінських рішень. Геоstrategія завжди включала соціально–економічну сферу, зокрема, економічні чинники війни і конкуренції. Удосконалення стратегії як ремесла, мистецтва і науки стосувалося не тільки до військових, а й соціальним процесам, тенденціям суспільних змін. А в міру посилення впливу на прийняття і реалізацію рішень широким мас зміст соціально–економічних процесів стає найважливішою частиною змін. Основоположники кібернетики другого порядку: Р. Акофф, Л. Арноф, Л. Берталанфі, П. Вейс, Д. Мако, М. Месарович, Г. Паск, І. Такахара, Х. Ферстер, П. Чекланд, У. Черчмен, Ф. Емері, У.Е. Ешбі, Е. Янч – створили передумови для вирішення практико–теоретичних завдань з самоврядними структурами в слабоструктурованій динамічному середовищі. Дослідники підходів: В. Арнольд, С.А. Амплбі, Ф. Варєла, Е. Глазерсфельд, Д. Леонтьєв, Р. Лепа, В. Лефєвр, Я. Мак–Дермонт, У.Р. Матурана, Дж. О'Коннор, С. Пірогов, В. Скуріхін, Т. Тєслєр, Г. Хакєн та ін. – продемонстрували ефективність їх застосування в постсучасних умовах. В. Афанасєєва, Ю. Барінов, З. Бауман, У. Бєк, Д. Бойд, І. Валлєрстайн, А. Вендєлін, Дж. Гвішіані, Е. Гіддєнс, В. Голіков, Л. Гумільов, М. Гусєльцєва, Ю. Давидов, А. Дєнісов, Ж. Дєрріда, І. Ільїн, Д. Канєман, С. Капица, Л. Карпов, М. Кастєльс, В. Косолапов, І. Котляров, О. Кочєтков, С. Кравчєнко, О. Ларічєв, М. Локтіонов, Н. Луман, Е. Люттвєк, Г. Малінецький, І. Моїсєєва, О. Моргенштерн, Г. Оверстріт, Дж. Най, Дж. Нєйман, В. Пилипенко, К. Поппєр, Є. Старосьцєк, Н. Стєфанов, Ю. Тіхомиров, Ж. Тоцєнко, Д. Уайлд, Б. Українців, А. і М. Уїлсон, Р. Уотєрмен, Ж. Фрєско, Г. Фрон, Ф.А. Хайєк, Н. Черніна, Дж. Шарп, І. Шмерліна, Г. та П. Щєдровицькі, В. Юдін, С. Янг та ін. – вивчили відповідні зміни соціального середовища, продуктивність і межі впливів в ньому.

Мета статті – характеристика взаємодії об'єктивних та суб'єктивних чинників економіки з окресленням механізмів, з одного боку, саморегуляції та саморозвитку, з іншого – стратегічного управління соціального рівня для подальшого вдосконалення не тільки прогнозно–аналітичного інструментарію, а й підготовки і здійснення організаційно–управлінських рішень.

Виклад основного матеріалу. Причиною і умовою саморозвитку структурованих цілісності виступає наростання їх нестійкості на рівнях більш високого рівня організації та компенсація цього через прискорення функціонування і розвитку. Саме відкриті системи всіх рівнів, помітно які отримують риси несистемних цілісності, – носії загальної еволюції, що забезпечують придбання все новіших динамічних режимів складності. Причому сам механізм цих змін стає все більш химерним, складним. Механізм саморозвитку дає можливість підходити до поєднання циклу і поступального руху, що повторюється і неповторно–унікального як до певної інваріанти ступенів (в т.ч. – ступенів невпорядкованості). В цілому еволюція і може трактуватися як багатоаспектна коеволуція (сполучена еволюція), як закономірний природно–історичний процес [1–4].

Саморозвиток за рахунок взаємодії життєвих сил соціально–економічної цілісності, які формують свої контури самоврядування та координації, забезпечує органічність своїх безпеки і трансформування [5–7]. Причому історія виробила деякі не завжди очевидні закономірності перебігу процесів, в які ми вступаємо. Їх врахування необхідно для успішного використання ресурсної бази з метою контрманіпулювання, організації впливу для стабілізації і розвитку влаштовують тенденцій, а також трансформації (локалізації, ліквідації, перемикання) небажаних трендів і запобігання зісковзування уздовж них. В суттєвому ступені, за загальним правилом, знання їх може компенсувати відсутність повноти інформації. Втім, саме знання особливостей створює підставу для використання в своїх цілях конкретних ситуацій. Підтримка їх балансу перетворює стратегію, тактику і оперативку (оперативне мистецтво) в невід'ємні складові соціального управління. Свідоме виділення їх і застосування до них загальних закономірностей дозволяє, в тому числі, здійснювати і вигідне для себе відступ від правил.

Точність моделювання та управління передбачає облік командної взаємодії контрагентів і

асиметрію інформаційних потоків при прийнятті рішень кожним. Найширше розповсюдження інформаційних потоків, по–перше, посилює захищеність порожній або неперевіреною інформацією, по–друге, збільшує значення факторів доступу до її Різноманітність рівня, по–третє, підвищує значення загальнометодологічною культури, що дозволяє приходити до правильних висновків, відбираючи з купи відомостей дійсно важливі і комбінуючи якісні і кількісні методи аналізу, прогнозування та моделювання конструктивних дій в постійно мінливих обставині. Криза поширених практик мультикультуралізму вимагає формування нових уявлень про громадянськість, що включають знання про активну дифузії ідеологій МНК і багатстві локальних традицій, розвитку протиріч між інтересами глобального олігархату і культурно–цивілізаційних світів, що фіксується за допомогою засобів аналітичних статистики і динаміки і дозволяє уточнити методологічні та ресурсні підстави проведення футуродіагностики.

Виявлення періодів циклу дозволило перейти до більш конструктивного зображення біосоціальної динаміки. Тепер об'єднавчий принцип можна углядіти скоріше не в стабільному стані, а в динамізмі невірноважених систем, «стабільної нестабільності». Якість використовуваного інструментального та методологічного забезпечення процесів моделювання та управління випробовується на злам радикальністю економічних трансформацій і рівнем встали завдань. Разом з тим, недостатня глибина первинних абстракцій може спричинити за собою звуження одержуваних в процесі сходження від абстрактного до конкретного як теоретичних, так і практичних рекомендацій. Основою регулярного отримання непередбачених (відмінних від декларованих) результатів може бути не тільки своєкорисливих, розбіжність інтересів народних і елітних груп, а й невміння здійснювати стратегічне управління на основі постсучасного діапазону футуродіагностики соціально–економічних процесів, конвертованого в чинники господарської влади [8–10].

Разом з тим, відмова ж від своїх стратегій прирікає на втрату суб'єктності і перетворення в об'єкт стратегій чужих, отже, на відчуження від власних смислів і цінностей, зовнішню маніпуляцію і експлуатацію. Таким чином, поряд з об'єктивно–орієнтованим аналізом посилюється значення суб'єкт–суб'єктних відносин, вміння їх організації

до загальної користі. Однак, часто, важливо вміти не намагатися нав'язувати своє, а робити його привабливим, використовуючи чуже для захисту своїх інтересів. Зокрема, відповідно теорії Джексона Овертона, інтервал ідей, які можуть в кожному певний момент бути прийнятні суспільством, і які, в результаті, тільки і висловлюються відкрито політиками, що не бажають репутації екстремістів, може характеризуватися як вікно можливостей, у міру наближення до центру якого ідеї послідовно проходять стадії немислимих, радикальних, прийнятних, мудрих, популярних, офіційного курсу політики. Поглиблення і розширення масштабів різноманітних аспектів загальної кризи: соціального, фінансового, виробничого та ін. – стає найважливішою умовою продовження життєдіяльності західно–християнської цивілізації в її (пост)сучасній суспільно–історичній формі. Відповідно, ціна збереження цієї моделі – поширення кризи. Разом з тим, можливості постмодерну аж ніяк не вичерпуються погрозами контрмодерна, хоч і можуть зірватися в них, зокрема – через помилки у поєднанні стратегії, тактики та оперативного мистецтва трансформацій, нестачі інновації. Вичерпання лінійної логіки західного домінування підсилює різомічні процеси. Втім, альтернативний звичного характер їх природи часом інтерпретується як всього лише парадоксальність сприйняття.

Разом з тим, як програмування майбутніх соціально–економічних процесів, так і управління тенденціями нинішньої господарського життя ресурсами громадського стратегічного дизайну корелює з особливостями постсучасності як середовища моделей і практик формування чорнового начерку майбутнього, створення його задуму і виявлення наміру, найбільш загострено проявляючись саме в період форсованих трансформацій. Людство входить в період набагато більш радикальних змін, ніж звичні. Радикальний характер і розмах трансформацій очевидні. Йдеться вже не лише про політичні умови реалізації свободи, а й про значно більш глобальних її перспективи, пов'язаних з домінантою терпимості і багатокладності. Зокрема, мігранти, безробіття, тероризм стали найважливішим фактором внутрішнього життя культурно–цивілізаційних світів, впливаючи на стан кошика прав і свобод людини. Тим часом, коли немає стабільного зовнішнього опори у вигляді загальної іде-

ології, єдиною культури, стереотипної науки, тоді необхідно визнавати право на існування несхожого, особливого і незвичайного. Ойкумена вже не буде колишньою, включивши в свій стан і минуле, і сьогодення. При цьому, як показали різномірівневі вибори 2016–2018 рр. в ряді країн, так і не зуміли висунути і виразно артикулювати відповіді на які визначають світові виклики традиційні ідеологічні партії з вододілом на «правих» і «лівих» поступаються місцем менш структурованого протиріччя глобалістів і антиглобалістів, істеблішменту і народів. Постсучасність передбачає, що в процесі здійснення аналізу, прогнозування і конструктивних дій по–перевазі доводиться мати справу зі слабкоструктурованим багаторівневим середовищем, де сходяться і дифузують абсолютно різні соціально–економічні логіки і тенденції. Ці підстави призводять до фіксації свідомо більш мозаїчних, гібридних, конгломератних громадських комунікацій, які несуть акцентування індивідуально–психологічних (а не соціально–економічних) початком, тому замість звичних в минулому ієрархій посилюється рівнозначність різного, полісистемність, неможливість завчасного встановлення жорсткого однаковості соціально–економічних масштабів і канонів (поряд з підвищенням в глобальних масштабах техніко–технологічної стандартизації).

Конкретно–загальні форми геостратегічного позиціонування активно вбирають в себе енергію різноманітних пластів матеріального і ідеального рівня здійснення соціально–економічних процесів. Атрактивність як тяга до абстрактних цінностей дозволяє поєднувати навчання «про належне» і «про наявне», зіставляючи ідеальні і матеріальні, віртуальні і реальні світи, забезпечуючи кумулятивність вектора зміни уявлень і реальності. Тим часом, оцінка реального відбувається в порівнянні його з ідеальним. Ідеали громадських справедливості, свободи і рівності переломлюються крізь уявлення кожного культурно–цивілізаційного світу, сконцентровані в його базових ціннісно–смыслових комплексах. Моделювання ж як форма інтерпретації соціально–економічних та соціокультурних процесів може включати: статику і динаміку, оперативку, тактику і стратегію, минуле, сьогодення і майбутнє, поведінка окремих суб'єктів, їх груп і потоки історичних трансформацій, на рівнях глобальному, регіональному, національному, мікроструктур

і конкретного індивіда. При цьому охоплюються такі їх ключові елементи, як актори, ресурси і методології дій. Враховуються як закономірності, так і відхилення від них, з завданнями гармонізації, посилення, ослаблення (локалізації), модернізації (осучаснення). Реалізація суті моделювання в формах і етапах його здійснення дозволяє інтегрувати процеси керовані, самокеровані і некеровані, визначати їх обмеження і вибір оптимальних дій. Побудова різноманітних моделей тій чи іншій мірі абстрактності ставить питання відмежування важливого і другорядного, а також інтерпретацій і використання результатів, в т. ч. для цілей футуродіагностики.

Разом з тим, часом інверсійні явища неklasичної трансформації дозволяють більш повно використовувати наявні перетворені соціально–економічні форми в процесі соціального управління, коли наявність більшої кількості керованих процесів призводить до необхідності їх ієрархічної організації, тобто до відтворення ієрархічності структур поряд з побудовою мережевим, матричними і ін. А структура керованого об'єкта в кожній системі економіки вимагає відповідності структури управління їм. При цьому ефективність функціонування таких систем залежить від збалансованості всіх ланок і їх своєчасності та ритмічності взаємодії. Для структурування економіки та організаційно–управлінських трансформацій все більшого значення набувають кластери економіки знань, техноозброєність робочого місця, органічна будова капіталу, дрібносерійне виробництво, кооперація і взаємоінтегрованість промислових вузлів і технологічних стадій.

Особливо багатий можливостями як внутрішніх флуктуацій, так і зовнішніх впливів перехідний період. У тому числі вкрай серйозні перспективи трансформацій в точці біфуркації під час міжпарадигмального переходу. Разом з тим, як програмування майбутніх соціально–економічних процесів, так і управління тенденціями нинішньої господарського життя ресурсами громадського стратегічного дизайну корелює з особливостями постсучасності як середовища моделей і практик формування чорнового начерку майбутнього, створення його задуму і виявлення наміру, найбільш загострено проявляючись саме в період форсованих трансформацій. Людство входить в період набагато більш радикальних змін, ніж звичні. Нині здійснюються зміни не тільки

окремих соціальних інститутів, а й самих моделей життєдіяльності і розвитку, культурного середовища, відносин і структур. Суть якраз відбувається парадигмального переходу пов'язано з переростанням стадіального (формаційного, етапного) розвитку, з подоланням матеріальної доміанти життєдіяльності. При відході соціокультурної цілісності від рівноваги, з подоланням порогу стійкості, вона виявляється в хаотичній області з безліччю точок біфуркації і сильними наслідками для вибору аттрактора слабких випадкових флуктуацій; «Коли навантаження перевершує деяке критичне значення, пряме положення стає нестійким і з'являються два нових ... положення рівноваги. Питання про те, яке з цих двох положень набере стрижень, не може бути вирішене в рамках чисто детерміністської теорії (якщо не передбачається асиметрія). В реальній ситуації еволюція системи визначається як детермінованими, так і випадковими факторами («силами») ... «випадковістю і необхідністю [11, с. 35]. Це означає розвиток структури через нестійкість в режимі «загострення», тобто надшвидкого (асимптотичного) наростання процесів на основі нелінійної позитивного зворотного зв'язку. Виявляється, що «немінучий розпад складних швидко структур – одна з закономірностей світоустрою», а й самі «блукання по полю шляхів розвитку ... не будь–які, а в рамках цілком певного ... поля можливостей» [12, с. 16, 20].

Величезне значення для точності моделювання суспільних процесів і забезпечення ефективного впливу на них має облік поєднання процесів необоротних і циклічних, поступальних і хвилеподібних Соціогенез передбачає ритмічне виникнення, розвиток, зміна і зникнення його елементів (індивідів, знарядь праці, соціальних груп, класів, суспільних відносин), тобто і розвиток, і деградацію, відносні прогрес і регрес культурно–цивілізаційних світів, які є невід'ємною частиною будь–якого періодичного процесу. Аналіз ритмічності суспільних змін, затребуваності певних рис характеру лідерів, політичної та економічної кон'юнктури проводився багатьма авторами. У них різні дослідницькі школи виділяють, відповідно до своїх підходами і науковими завданнями, різні етапи, фази, ритми, хвилі і цикли – і характеризують моменти їх початку і розвитку / загасання, а також форми зняття. Те, що при моделюванні на площині постає хвилеподібним рухом, в об'ємній пред–

ставленості часом виявляється розкручування (або, навпаки, звужується – істотно якість зворотних зв'язків) спіраллю. Ознаки контрмодерну в суспільному житті, зісковзування в сценарії якого додатково провокується незавершеністю Високого Модерну і неорганічністю перетворень, виявляють ризики неоархаїки і руйнуванням потенціалу стану гомеостазу як рівноваги з природою і один з одним [13–16]. В різних суспільних процесах можна відшукати і елементи деградації в чому–небудь – головне, щоб не вони стали домінуючими, визначальними. Рух від соціально–економічної домінанти до соціоекономічної ризоми та від системи до несистемної цілісності істотно модифікує апарат моделювання, зокрема, затребується інструментарій кібернетики другого порядку, теорії ймовірності тощо.

І нині на формування успішних стратегій істотно впливає накладення процесів кіберсоціалізації, інформатизації та підвищення ролі Інтернету (зокрема, соціальних мереж), постмодернізації, розмивання національного суверенітету глобалізацією і регіоналізацією, поєднання інтелектуалізації та стандартизації сприйняття і т.п. Таким чином, використання ціннісно–смыслового підстави при здійсненні інформаційного тиску розроблялося відповідно розширенню практики інформаційного обміну в процесах соціогенеза. І сьогодні в світі триває освоєння різноманітних підходів, пов'язаних з дослідженням методології вивчення і впливу, розвитком уявлень про діапазон її продуктивного застосування, в тому числі – в соціальній площині інформаційної сфери. При використанні методологій м'якої сили, непрямих дій, гнучкою влади саме опора на ціннісно–смыслові комплекси і дозволяє досягати реалізації різноманітних поставлених завдань футуродіагностики з використанням укупі як раціональних, так і ірраціональних засобів, подоланням як багатьох інтелектуальних пасток критичності і скептицизму, так і моди на містицизм і агностицизм, ефективним інтегруванням в який складають управлінських композиціях якісно різних ресурсних баз і підходів, перетворенням форм культурних традицій народу в суспільно значущі соціальні інновації.

Для запобігання деградації суспільства, розвалу економіки, розкрадання державної власності і втрати керованості процесами, що відбуваються, необхідно враховувати соціокультурну основу і соціально–політичні наслідки економічних наєв–

них і можливих тенденцій. З промислового вчора можна зробити крок в постіндустріальне завтра з його рисами, а можна – в позавчора з набором його характеристик. Вибір: підйом або обвал – здійснюється в різнокаліберних малих розвилках і поточних рішеннях. При цьому найбільш органічною стає стратегія стимулювання бажаних трансформацій, а не директивного примусу до них. Пов'язані з ідеями м'якої влади, гнучкою сили, непрямого впливу соціальні технології здатні вирішувати завдання багаторівневого впливу на слабкоструктуровані складноорганізовані соціально–економічні об'єкти. Вони припускають, зокрема, визнання неповноти, суб'єктивності і внутрішньої обмеженості знань кожного, необхідність врахування командної гри суб'єктів. Можливості раціонально спланованих і добре керованих впливів завжди локальні. Однак, керівник аж ніяк не безсилий, якщо в стані спиратися при прийнятті управлінського рішення на логіку аналізу, прогнозу, характеристики можливостей і обмежень ефективних конструктивних впливів. Державна стратегія здатна підсилювати корисні і локалізувати шкідливі динаміки, підтримувати прогресивні трансформації, підвищувати рівень довіри в суспільстві, забезпечувати продуктивний базис консолідації, формувати орієнтири змін, впливати на проходження процесів керованих, самокерованих та некерованих; обмеження, форми та методи.

Збереження своєї ідентичності і забезпечення довготривалих процесів розвитку передбачає і зміцнення базових ціннісно–смыслових комплексів культурно–цивілізаційного світу, і підвищення рівня забезпечення прав і свобод кожного. Для цього творчі цілі «ми побудуємо, ми створимо, ми зможемо» повинні прийти на зміну споживчих, паразитичним, утриманським–дитячим «нам дадуть, нам дозволять, нас приймуть». Вивчення ціннісно–смысловий організації різних типів господарських спільнот і культурно–цивілізаційних світів, а також надаються соціально–економічної компаративістикою альтернативних підходів при характеристиці функціонування і розвитку систем і безсистемних цілісності демонструє вплив на ефективність нової модернізації балансу між національними та історичними особливостями організації провідних ресурсних баз науково–освітньо–виробничих комплексів і адаптаційними можливостями. Відповідно, уяв–

лення про суспільство і державу загального процвітання (благополуччя) сьогодні зв'язуються, скоріше, з ціннісно–смысловими комплексами не бездіяльності і споживацтва, а творення і творчого пошуку. Домінантна при перетвореннях методологія системоутворюючих відносин і моделей ключових рішень отримує своє розгортання і в параметрах економічного зростання перестроювати суспільства. Тому залучення спускових гачків механізмів запуску позитивних змін у всьому культурно–цивілізаційному світі вимагає пріоритетної уваги до управління знаннями за допомогою державної і регіональної підтримки освітньо–науково–виробничих комплексів.

Висновки

Таким чином, умови, завдання, потенціал можливостей і загроз роблять неминучою подальшу трансформацію методологій і інструментаріїв суспільствознавства як ресурсу не тільки вивчення, але і конструктивного впливу на те, що відбувається. При цьому взаєморезонують соціальна інженерія та суспільне середовище змін. Крайне помітні успіхи в наданні господарській практиці арсеналу різнорівневого впливу робляться соціально–економічною кібернетикою цілісностей, що здібні до самоорганізації та саморозвитку.

Однозначність причинно–наслідкових зв'язків (модель «дерева») давно переросла в модель «куща» (що характеризує соціальність, що виростає до багатофакторності) і «різому» стохастичного стану соціальності, де сплетені найхиמרніші поєднання логіки буття. Кожна галузь може стати коренем, вузлом нового розвитку. За цих умов підготовка та здійснення ефективного управлінського впливу має враховувати динаміку конфігурацій як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників трансформацій. Безпека і розвиток суспільства забезпечується функціонуванням контурів координації та самоврядування, якість яких зумовлює характер відповідей соціальної цілісності на внутрішні і зовнішні виклики. Для успішного ж проведення своєї чергової модернізації та ефективного використання механізмів стимулювання бажаних трансформацій, регіон повинен культивувати механізми не «зобов'язувати», «змушувати», «адмініструвати», а «заражати», «захоплювати», «зацікавлювати», «мотивувати». Причому через більшого діапазону наслідків використання сьогодні соціального партнерства,

збагачення діяльності, виробничої демократії, груповий організації праці, гнучкого робочого часу, корпоративної культури, проектно–матричного управління і створення на їх основі управлінських композицій в змозі дати комплексний інноваційно–синергетичний кумулятивний ефект соціального рівня.

Тривала епоха пріоритету гонки за рівнем задоволення зростаючих матеріальних потреб на базі витрачання простого праці зримо виявила свої межі, пов'язані з нерівномірністю концентрації можливостей і погрозами не тільки екології людини, але і всієї планетарної екосистемі. Постсучасність, постіндустріалізм і постглобалізм підсилюють дрейф суспільних відносин в напрямку підвищення ролі знання і інтелектомним ресурсно–методологічним баз. Якщо раніше людина, як правило, реалізовувався в строгих рамках визначеної народженням життєвої дороги, то сьогодні в соціальному масштабі свобода вибору в продукуванні смислів змінила колишню свободу від вибору з редукцією до тваринно–речової репродукції. Одночасно, духовна творчість як невід'ємна визначеність духовного виробництва, виявляється вкрай чутливим до відчужує людську особистість факторів. Разом з тим, зростає зацікавленість в паразитуванні саме на духовній (зокрема, інтелектуальної) обдарованості, зрушуючи акценти в процесах відчуження.

На нашу думку, підвищення ефективності подальших наукових розвідок в цьому напрямі можна очікувати при пріоритетному аналізі ресурсно–методологічного дрейфу соціально–економічних засобів постсучасності.

Список використаних джерел

1. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой. М.: Прогресс, 1986. 431 с.
2. Лима–де–Фариа А. Эволюция без отбора: Автоэволюция, формы и функции. М.: Мир, 1991. 455 с.
3. Акофф Р., Эмери Ф. О целеустремлённых системах. М.: Сов. радио, 1974. 272 с.
4. Jantsch E. The Self–organizing Universe: Scientific and Human Implications of the Emerging Paradigm of Evolution. N.Y., Oxford: Pergamum, 1980. 343 p.
5. Хайек Ф.А. Пагубная самонадеянность. М.: Новості, 1992. 304 с.
6. Поппер К. Ницета историцизма. М.: Прогресс, 1993. 187 с.

7. Шедяков В.Е. Стратегические трансформации методологий социального управления в осуществлении общественных интересов культурно–цивилизационного мира. Гілея. 2013. № 76. С. 190–194.

8. Шедяков В.Е. Геостратегические трансформации как политико–экономическая среда организационных изменений. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. № 1 (69). Ч. 1. С. 16–24.

9. Шедяков В.Е. Политико–экономическая стратегия форсированных трансформаций. Strategies for Economic Development: The experience of Poland and the prospects of Ukraine / ed. by A. Pawlik, K. Shaposhnykov. Kielce: Baltija Publishing, 2018. Vol. 1. P. 287–303.

10. Стратегія національної безпеки України (альтернативна). Луцьк: Християнське життя, 2016. 432 с.

11. Хакен Г. Синергетика: иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах. М.: Мир, 1980. 405 с.

12. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Синергетика как новое мировидение: диалог с И. Пригожиным. Вopr. философии. 1992. № 12. С. 3–20.

13. Арнольд В.И. Теория катастроф. Изд. 3–е, доп. М.: Наука, 1990. 128 с.

14. Шедяков В.Е. Упреждение срыва постмодерна в сценарии контрмодерна: региональные измерения. Регіональна економіка та управління. 2018. № 1 (19). С. 136–142.

15. Шедяков В.Е. Возможности и риски эпохи: научно–исследовательская рефлексия – рефлексивное управление – рефлексивная модернизация. Management of modern socio–economic systems / ed. by J. Zukovskis, K. Shaposhnykov; Aleksandras Stulginskis University. Kaunas: Baltija Publishing, 2017. Vol. 1. P. 201–218.

16. Shedyakov V. Economics of development or dying away: the role of social and information technologies. Development of modern science: the experience of European countries and prospects for Ukraine. Riga: Baltija Publishing, 2019. P. 289–307.

References

1. Prigozhin I., Stengers I. Poryadok iz khaosa: Novyy dialog cheloveka s prirodoy. M.: Progress, 1986. 431 s.

2. Lima–de–Faria A. Evolyutsiya bez otbora: Avtoevolyutsiya, formy i funktsii. M.: Mir, 1991. 455 s.

3. Akoff R., Emeri F. O tselestremlynykh sistemakh M.: Sov. radio, 1974. 272 s.

4. Jantsch E. The Self–organizing Universe: Scientific and Human Implications of the Emerging Paradigm of Evolution. N.Y., Oxford: Pergamum, 1980. 343 p.

5. Khayek F.A. Pagubnaya samonadeyannost'. M.: Novosti, 1992. 304 s.

6. Popper K. Nishcheta istopitsizma. M.: Progress, 1993. 187 s.

7. Shedyakov V.E. Strategicheskie transformatsii metodologiy sotsial'nogo upravleniya v osushchestvlenii obshchestvennykh interesov kul'turno–tsivilizatsionnogo mira. Gileya. 2013. № 76. S. 190–194.

8. Shedyakov V.E. Geostrategicheskie transformatsii kak politiko–ekonomicheskaya sreda organizatsionnykh izmeneniy. Problemi sistemnogo pidkходу v ekonomitsi. 2019. № 1 (69). Ch. 1. S. 16–24.

9. Shedyakov V. E. Politiko–ekonomicheskaya strategiya forsirovannykh transformatsiy. Strategies for Economic Development: The experience of Poland and the prospects of Ukraine / ed. by A. Pawlik, K. Shaposhnykov. Kielce: Baltija Publishing, 2018. Vol. 1. P. 287–303.

10. Strategiya natsional'noi bezpeki Ukraini (al'ternativna). Luts'k: Khristiyans'ke zhittya, 2016. 432 s.

11. Khaken G. Sinergetika: ierarkhii neustoychivostey v samoorganizuyushchikhsya sistemakh i ustroystvakh. M.: Mir, 1980. 405 s.

12. Knyazeva E.N., Kurdyumov S.P. Sinergetika kak novoe mirovidenie: dialog s I. Prigozhinym. Vopr. filosofii. 1992. № 12. S. 3–20.

13. Arnol'd V.I. Teoriya katastrof. Izd. 3–e, dop. M.: Nauka, 1990. 128 s.

14. Shedyakov V.E. Uprezhdenie sryva postmoderna v stsensarii kontrmoderna: regional'nye izmereniya. Regional'na ekonomika ta upravlinnya. 2018. № 1 (19). S. 136–142.

15. Shedyakov V.E. Vozmozhnosti i riski epokhi: nauchno–issledovatel'skaya refleksiya – reflektivnoe upravlenie – reflektivnaya modernizatsiya. Management of modern socio–economic systems / ed. by J. Zukovskis, K. Shaposhnykov; Aleksandras Stulginskis University. Kaunas: Baltija Publishing, 2017. Vol. 1. P. 201–218.

16. Shedyakov V. Economics of development or dying away: the role of social and information technologies. Development of modern science: the experience of European countries and prospects for Ukraine. Riga: Baltija Publishing, 2019. P. 289–307.

Дані про автора

Шедяков Володимир Євгенович,

доктор соціологічних наук, кандидат економічних наук, незалежний експерт

e–mail: shedyakov1@gmail.com

Данные об авторе**Шедяков Владимир Евгеньевич,**

доктор социологических наук, кандидат
экономических наук, независимый исследователь
e-mail: shedyakov1@gmail.com

Data about the author**Vladimir Shedyakov,**

doctor of sociological sciences, candidate of economic
sciences, free-lance
e-mail: shedyakov1@gmail.com

DOI: 10.5281/zenodo.3336057

ГРОМОВ В.Б.

Споживчий попит як ресурс економічного розвитку

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні засади формування та взаємозалежності споживчого попиту та інших факторів економічного розвитку.

Метою дослідження є дослідити та проаналізувати взаємозалежності споживчого попиту та інших макроекономічних факторів.

Методи дослідження базуються на загальнонаукових засадах і фундаментальних положеннях економічної теорії, маркетингу та статистики, і включають в себе методи порівняльного економічного аналізу, економіко–математичного моделювання, прогнозування та інші.

Результатом роботи є узагальнення теоретичних та методологічних засад формування та взаємозалежності споживчого попиту та інших факторів економічного розвитку.

Галузь застосування результатів. Економіка та управління національним господарством, у частині державних систем та механізмів управління економікою на галузевому, міжгалузевому та регіональному рівнях, сфера державного регулювання соціально–економічного розвитку в інтересах швидкого зростання рівня життя на основі розвитку внутрішнього виробництва споживчих товарів та послуг на основі імпортозаміщення та макрофінансової стабільності.

Висновки. Сформовано переваги споживчого попиту як стимулюючого чинника економічного зростання, визначено умови стабільності та довготривалості ефективного переважання споживчих настроїв над нагромадженням коштів населення.

Ключові слова: структура споживання, споживчий попит, політика доходів, споживчі товари та послуги, попит та пропозиція на споживчому ринку, дефіцит споживчих товарів, інфляція.

ГРОМОВ В.Б.

Потребительский спрос как ресурс экономического развития

Предметом исследования являются теоретические и методологические основы формирования и взаимозависимости потребительского спроса и других факторов экономического развития.

Целью исследования является исследование и анализ взаимозависимости потребительского спроса и других макроэкономических факторов.

Методы исследования основываются на общенаучных принципах и фундаментальных положениях экономической теории, маркетинга и статистики, и включают в себя методы сравнительного анализа, экономико–математического моделирования, прогнозирования и другие.

Результатом работы является обобщение теоретических и методологических основ формирования и взаимозависимости потребительского спроса и других факторов экономического развития.

Область применения результатов. Экономика и управление национальным хозяйством, в части государственных систем и механизмов управления экономикой на отраслевом, межотраслевом и региональном уровнях, сфера государственного регулирования социально–экономического развития в интересах быстрого роста уровня жизни на основе развития внутреннего производства потребительских товаров и услуг на основе импортозамещения и макрофінансової стабільності.

Выводы. Сформированы преимущества потребительского спроса как стимулирующего фактора экономического роста, определены условия стабильности и продолжительности эффективного